

УДК 930.25(547)(477)

В.П. Владикін

СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ КАЗАХСТАН ТА УКРАЇНОЮ В СФЕРІ АРХІВНОЇ СПРАВИ

В статті аналізуються стан відносин між Республікою Казахстан та Україною. Автор відзначає, що сторони з моменту здобуття незалежності, обрали як стандарт рівність, взаємовигідність та чесність у відносинах в даній галузі.

Ключові слова: Республіка Казахстан, Україна, співробітництво, архівна справа.

В статье анализируются состояние отношений между Республикой Казахстан и Украиной. Автор отмечает, что стороны с момента получения независимости, избрали как стандарт равенство, взаимовыгодность и честность в отношениях в данной сфере.

Ключевые слова: Республика Казахстан, Украина, сотрудничество, архивное дело.

The condition of relations between the Republic of Kazakhstan and Ukraine is analyzed in the article. The author notes that from the moment of independence receipt the parties choosed as a standart equality, mutual advantage and straight dealing.

Key words: the Republic of Kazakhstan, Ukraine, collaboration, archival work.

Постановка проблеми. Розвиток архівної справи є одним з найважливіших завдань кожної порівняно молодій державі. Архіви грають дуже важливу роль в становленні держави, оскільки наявність архівів дозволяє багато що дізнатися з історії держави в різні періоди часу. Розпад колишнього Радянського Союзу і поява нових незалежних держав зіграли дуже важливу роль в становленні архівної справи в республіці. Враховуючи, що багато документів знаходилися в союзних архівах, розпочалася довга робота з їх повернення. Перед новими державами встало завдання сформуванню своєї архівної сфери.

Історія співпраці між Республікою Казахстан (далі – РК) та Україною в сфері архівної справи налічує не один десяток років. Вона велася в масштабі СРСР під керівництвом існуючого тоді державного союзного органу з управління архівною справою. Звичайно, у той час не існувало ніяких угод і договорів. Формами співпраці були взаємні поїздки архівістів (співробітників архівів Казахстану і України) з метою вивчення досвіду роботи архівних установ, участь в науково-практичних конференціях і семінарах. Після проголошення незалежності архівісти прийшли до єдиної думки про те, що співпраця повинна вийти на новий рівень і розвиватися на основі загальноприйнятих угод.

Аналізуючи стан наукової розробки теми, варто зазначити, що на даний момент, на жаль, приділяється не досить уваги науковому її дослідженню та не існує спеціальної комплексної праці, в якій висвітлюється нормативно-правова база відносин між Республікою Казахстан та Україною в сфері освіти та науки. В

переважній більшості дана тема досліджується в контексті певної проблеми (відносини між двома розглянутими державами) чи, взагалі, в ракурсі аналізу відносин в рамках СНД. Джерела з теми із-за їх різноманітності краще класифікувати за жанровою ознакою на наступні види: програмно-аналітичні, інформаційні і офіційні документи. До перших належать публічні промови, заяви, звернення і інтерв'ю. Інформаційні джерела об'єднують матеріали інформаційно-фактологічного і потоково-хронологічного характеру, які відображують хронологію і хід подій казахсько-українських стосунків. До офіційних документів належать тексти законів «Про освіту», угод, нот.

Метою статті є спроба розкрити особливості відносин між Республікою Казахстан та Україною в сфері архівної справи.

Виклад основного матеріалу. Великий вплив на формування нормативно-правової бази мають міжнародні договори і угоди в даній сфері. Одним з таких міжнародних договорів є Віденська конвенція про правонаступництво держав відносно державної власності, державних архівів і державних боргів від 8 квітня 1978 року. Конвенція регулює питання передачі державних архівів при розпаді держави і виникненні нових незалежних держав, об'єднанні держав або її частин. Частина III вказаної Конвенції регулює питання правонаступництва відносно державних архівів. Зокрема, вона встановлює, що «...державні архіви держави-попередниці означають сукупність документів будь-якої давності і роду, вироблених або придбаних в ході його діяльності, які на момент правонаступництва належали йому згідно його внутрішньому праву і зберігалися їм безпосе-

редньо або під його контролем як архіви для різних цілей» [4]. Стаття 28 регулює питання передачі архівів при виникненні нових незалежних держав. В той же час в статті є посилання на те, що між державою-попередницею і новою незалежною державою можуть бути поміщені угоди так, щоб кожна з цих держав могла найширшим і справедливим, наскільки це можливо, чином отримувати користь з часток державних архівів держави-попередника [Там же].

У 1994 р. в Алмати, під час зустрічі керівників державних архівних служб країн-учасників СНД, було підписано Рамкову угоду між Головним архівним управлінням Республіки Казахстан і Головним архівним управлінням України про співпрацю в галузі архівної справи. Вона передбачала насамперед обмін науковою і методичною літературою і посібниками, розробленими архівістами обох країн з різних питань архівознавства, археографії і документоведення. Обидві сторони зобов'язалися сприяти дослідникам Республіки Казахстан і України в роботі з вивчення архівної спадщини, що зберігається в архівах держав сторін [2, с. 48].

А вже 25 вересня 1995 р. було укладено Угоду про співробітництво між Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України та Головним управлінням архівами та документацією при Кабінеті Міністрів Республіки Казахстан, в якій встановлюються особливості взаємодії між архівними установами обох країн, а саме – обмін досвідом, стажування спеціалістів-архівістів (ст.2), законодавчими та іншими архівними документами (ст. 3), повернення до складу національних архівних фондів України і Казахстану тих фондів, які після формування на території відповідної країни виявились за її межами у віданні другої країни (ст.4), сприяння дослідникам однієї зі сторін в роботі в державних архівах (ст.6), та в задоволенні соціально-правових запитів громадян (ст.7) [7].

Головною метою міжнародних договорів міжвідомчого характеру є: зміцнення та стабілізація подальшого розвитку фахових, наукових та культурних зв'язків у галузі архівної справи; співпраця державних архівів України з архівними установами світу у напрямку проведення спільних наукових досліджень і вивчення архівних матеріалів; організація роботи архівних співробітників і дослідників держав Сторін, що працюють в рамках реалізації цих Угод, у читальних залах архівів; обмін, на основі взаємності, копіями архівних документів, які знаходяться на збереженні в державних архівах іншої Сторони; підготовка спільних архівних виставок, наукових та фахових конференцій, збірників документів, обмін фаховою архіво-

знавчою літературою та іншими виданнями [3, с. 4].

Держкомархів України є учасником виконання багатосторонньої міждержавної Угоди країн СНД «Про правонаступництво в галузі державних архівів колишнього СРСР» (6 червня 1992 р.), спостерігачем Консультативної ради керівників державних архівних служб держав-учасниць СНД [3, с. 3]

Більш налагоджене співробітництво розпочалося з кінця 1998 р. Вперше в історії РК 22 грудня 1998 р. прийнято Закон «Про Національний архівний фонд і архіви», яким архівна справа законодавчо визнана сферою життєдіяльності особи і держави, законодавчо утворено Національний архівний фонд. Норми і положення, що містяться в статтях (перш за все про уповноважених державних органах управління архівами і документацією) лягли в основу роботи по відновленню зруйнованої в 1996 р. системи управління архівною сферою [6]

Як повідомляє директор Центрального державного архіву Комітету інформації та архівів Міністерства культури і інформації РК Венера Баймагамбетова, «не маючи в своєму розпорядженні точних відомостей в масштабах республіки, ми можемо сказати, що тільки в читальному залі Центрального державного архіву більше десятка дослідників вивчали документи з різних тем історії України і українців. Так, наприклад, в липні 2008 р. професор Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, доктор історичних наук Володимир Іванович Сергійчук працював над темою „Історія розселення українців в світі”» [2, с. 48-49].

Поглиблення взаємодії із закордонним українством, поповнення національного архівного фонду документами, що належать до культурної спадщини української нації і перебувають на збереженні в архівосховищах іноземних держав, лишаються пріоритетними напрямками міжнародної діяльності Держкомархіву. На виконання плану першочергових заходів щодо розвитку зв'язків з українцями, які проживають за межами України, із збереження, захисту та популяризації культурних надбань українства у світовому цивілізаційному просторі на 2008–2009 р.р., затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2008 р. № 668-р, тривала робота державних архівів з виявлення документів, що стосуються історико-культурної спадщини України і перебувають в архівосховищах іноземних держав [1, с. 36].

Держархіви за довідковими виданнями, обліковими документами, в яких є відмітки про

передавання окремих архівних фондів в 1950-х–1960-х р.р., виявили відомості щодо місця збереження «зарубіжної україніки» в іноземних архівосховищах.

Наказом Держкомархіву від 29 серпня 2008 р. № 182 утворено міжвідомчу експертну групу з вивчення матеріалів зарубіжних архівів про українську історію, їх копіювання та опрацювання можливості їх повернення в Україну [Там же]. До складу цієї групи увійшли представники Держкомархіву, директори архівних установ, працівники наукових інституцій, Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України, Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця». Організація роботи цієї групи потребує підтримки з боку МЗС, а також відповідного фінансування для здійснення закордонних відряджень.

В цих рамках відбувається і діалог між казахськими та українськими архівістами.

За останні роки делегації архівістів Казахстану і України неодноразово брали участь в різних Міжнародних форумах, що минають під егідою Міжнародної Ради архівів. Хочу відзначити, що делегація України була учасником засідання Євро-азіатського регіонального відділення Міжнародної ради архівів (ЄВРАЗІКА), що відбулася в 2002 і 2007 р.р. в столиці РК Астані.

Розроблено та узгоджено проект нової редакції Угоди про співробітництво між архівними службами України і Казахстану (Угода про співпрацю в області архівної справи між Державним комітетом архівів України і Комітетом інформації і архівів РК), підписання якої планується у 2009 р.

Сподіваємося, що найближчим часом договірні сторони придуть до консенсусу і угода буде підписана, яка його стане ще одним кроком в подальшому розвитку співпраці між Казахстаном і Україною в культурно-гуманітарній сфері.

У контексті проведення значущих заходів (Року Казахстану в Україні і Року України в Казахстані) поряд з культурними заходами, що проводилися Міністерством культури і інформації Республіки Казахстан, Центральний державний архів РК також вніс свій внесок до справи зміцнення казахсько-українських зв'язків. Зокрема, співробітниками ЦДА РК було підготовлено «...статті про композитора Сергія Івановича Шабельського – уродженця м. Харкова в Україні, що присвятив значну частину своєї діяльності казахській народній музиці, про живописця Абрама Черкаського, що став художником в Україні, а широку популярність отримав в Казахстані, про молодого поета і публіциста Булбека Булкишева, життя якого обірвалося на

землі України при звільненні її від фашистських загарбників» [2, с. 49-50]. В свою чергу, українські архівісти помістили ці статті на офіційному веб-порталі Державного комітету України, де була відкрита спеціальна рубрика «Рік Республіки Казахстан в Україні».

На виконання Указу Президента України від 10 січня 2006р. № 1/2006 Про проведення Року Республіки Казахстан в Україні було видано наказ Голови Державного комітету архівів України від 18 червня 2007 р. № 96 Про участь державних архівних установ України у проведенні Року Республіки Казахстан в Україні, в якому наказується «провести виявлення фотота архівних документів з історичного минулого українського та казахського народів, культурних та наукових зв'язків між Україною та Казахстаном і надіслати їхні переліки та цифрові копії до відділу міжнародного співробітництва та використання інформації Держкомархіву до кінця липня 2007 року; забезпечити координацію роботи з державними архівами Республіки Казахстан з питань обміну копіями документів та вчасне передавання інформаційних матеріалів, що надходять від казахської сторони для публікації на веб-порталі Держкомархіву у спеціальній рубриці „Рік Республіки Казахстан в Україні“; забезпечити постійний супровід розділу „Матеріали до архівної україніки в Республіці Казахстан“ спеціальної рубрики „Рік Республіки Казахстан в Україні“ та публікацію до 15 серпня 2007 року на веб-порталі Державного комітету on-line виставки „До історії україно-казахських культурних та наукових зв'язків“» [5].

Представники Комітету інформації та архівів Міністерства культури і інформації Республіки Казахстан взяли участь у науково-практичному семінарі «Автоматизація архівних процесів» (листопад 2008 р., Київ), який було організовано Держкомархівом. Центральний державний науково-технічний архів підготовлено статтю «Казахстаника в фондах ЦГНТА України: история развития народно-хозяйственного комплекса Казахстана» для публікації в журналі «Казахстан мурагаттары» [1, с. 38].

Планувалася спільна on-line виставка, де мали бути представлені документи і фотографії з фондів Центрального державного архіву, що розповідають про зв'язки казахського і українського народів. Але, на жаль, через об'єктивні і суб'єктивні обставини, здійснити це не удалося.

Контакти в культурно-гуманітарних зв'язках в області архівної справи могли б бути активнішими. Одним з базових елементів для них може стати інформація, що міститься в доку-

ментах Національного архівного фонду кожної зі сторін.

У особистих фондах і архівах письменників, діячів культури збереглася велика кількість документів, що розповідають про тісні творчі і дружні зв'язки між казахськими і українськими колегами. Наприклад, «в особистому фонді класика казахської літератури Сабіта Муканова є обширне листування з українськими письменниками і поетами, серед яких Микола Бажан, Павло Тичина, Натан Рибак, поет Олексій Якович Ющенко, а також зберігаються матеріали про переклад роману Сабіта Муканова „Школа життя” на українську мову і ін.» [2, с. 50].

Висновки. Загальновідомим фактом є те, що Республіка Казахстан і Україна володіють багатю історико-культурною спадщиною. Розвиток традиційної дружби і взаємовигідної співпраці між державами повинен ґрунтуватися на взаємному знанні і пошані їх самобутності, історії, культури і досягнень, що передбачає вивчення і використання архівних матеріалів обох держав.

Перспективи подальших досліджень. В подальшому можливе дослідження співробітництва між регіональними архівними установами обох держав, що надасть можливість краще зрозуміти інтенсивність відносини між двома державами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архіви України – 2008 [Основні підсумки діяльності державних архівних установ України у 2008 році]. – Київ, 2009. – 54 с.
2. Баймагамбетова В.Л. Сотрудничество Казахстана и Украины в области архивного дела/ В.Л. Баймагамбетова// Перспективы партнерства Казахстана и Украины в новых геополитических и геоэкономических условиях: материалы «круглого стола», 22 октября 2008 г./ Отв. ред. Б.К. Султанов.– Алматы: КИСИ при Президенте РК, 2009.– С.48-50.
3. Довідка про міжнародну діяльність державних архівних установ України у 2003–2007 рр. та перспективи розвитку двосторонніх міжнародних зв'язків.– 8 с.
4. Елекеев И.К. Состояние законодательной базы по архивному делу и проблемы правоприменительной практики в Республике Казахстан [Електронний ресурс] / И.К. Елекеев // Международная научно-практическая конференция «Правовые проблемы архивного дела в Евроазиатском регионе».– Режим доступа до журналу: <http://www.archives.gov.ua/EURASICA/Elrkeev>
5. Наказ Голови Державного комітету архівів України від 18 червня 2007 р. № 96 «Про участь державних архівних установ України у проведенні Року Республіки Казахстан в Україні» [Електронний ресурс]// Вісник Державного комітету архівів України.– Офіц. видання.– 2007.– Вип.2.– С.125-126.– Режим доступа до журналу: <http://www.archives.gov.ua/Law-base/SCAU/?2007-96>.
6. Сариева Р.Х. О некоторых проблемах правоотношений в контексте развития архивного законодательства в Республике Казахстан [Електронний ресурс]/ Р.Х. Сариева// Международная научно-практическая конференция «Правовые проблемы архивного дела в Евроазиатском регионе».– Режим доступа до журналу: <http://www.archives.gov.ua/EURASICA/Sarieva>
7. Угода про співробітництво між Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України та Головним управлінням архівами та документацією при Кабінеті Міністрів Республіки Казахстан від 25 вересня 1995 р. // Офіційний вісник України.– Офіц. видання.– 2003.– № 28.– С. 329.